چەوسانەوەی زەکیە لە ژێر سایەی (زۆڵبوون، شێتبوون، مێبوون) … یاسین برایم

لە ڕۆمانی (لە بەرزایی شوراکانەوە)

بۆ چوونە نێو باسەکە، هەر لەخودی ناونیشانەکە، ژمارەیەك لێکدانەوە و شرۆڤەکردنی دەوێت ئەگەر لە دیدی کۆمەڵناسی و دەروونناسی سەیر بکەین. چەندین تیۆری جیاواز دێنە بەردەمان، قسەکردن لە هەر لایەنێك، پرسیار و وەڵامی جیاواز دەستمان دەکەوێت. بۆیە ئەم چەمکانە لە چەند پەیڤێکی کورت ئاماژەی پێدەدەین.
زۆڵبوون بەرهەمی کاری هەڵە و ناشەرعی مرۆڤە ئاقڵەکان. تێڕوانین و خوێندنەوەی کۆمەڵگە لە دیدی یاسا و داب و نەریت و ئاین و کۆمەڵایەتییەوە، خەرمانێك خوێندنەومان بۆ کۆدەبێتەوە، هەمدیسان دەبینین، تەژی لە نەفرەت و ڕق و بێزی کۆمەڵگەیە و خالیە لە ویژدانی مرۆڤایەتی. کۆرپەڵەیەکی بێتاوانی فڕێدراوی سەر شەقام و بەردەرگای پیرۆزی مزگەوت و کەنیسە، پیرۆزیی و گەورەیی مرۆڤ لەکەداردەکات. ئەو وەك مرۆڤ بێناسنامە و شوناس و پەروەردەیەکی پاك، دەیخەنە خانەی ڕق و ڕسوایی و هەرچی بەهای مرۆڤ بوونی هەیە بۆ ژێر سفر دایدەبەزێنن وتا مردن باجی هەڵەی هەڵەکاران دەدات، کۆمەڵگەش بە هەڵەی گەورەتر، هێڵی سوور بە سەرگشت بەهاکان دادەنێت. مۆری نەفرەتبوونی لە نێوچاوانی دەدات و لەگەڵ گەورە بوونی تەمەنیش، مۆری تاوان و ڕق و ریسوایی و بێزی کە هەیە گەورەتر دەبێت. ئەی تێڕوانینی کۆمەڵگە چەند بێت بەرامبەر بە کەسێك، (زۆڵ) بێت، لە هەمان کاتیش (شێت) بێت !!. بە جارێك ناسنامەی مرۆڤبوونی لێدەسێندرێتەوە، بگرە وەك سەگی گێلاو سەیردەکەن و هەرچی سوکایەتیی و بێزی و گاڵتەی دونیا هەیە ئاراستەی دەکرێت و ڕۆژانە ڕۆح و دەروون وجەستەی وەك شووشە شکاو، زیاتر شکاوتری دەکەن! زۆڵی بەرهەمی کاری کۆمەڵگە و داب ونەریت و لادەر لە یاسا و ڕێساکانی خێزان و کاری سێکسیی ناشەرعییە.
شێتیش بەرهەمی ناتەواوی جەستەی مرۆڤە لە ڕووی عەقڵی و دەروونییەوە. ئەم دوو وشەیە وەك دووانەیەك، دەبنە ناسنامەی کیژۆڵەیەك. لێرەشدا (مێبوون)یش، لە دیدە و تێڕوانینی هەندێك کەس و کۆمەڵگە و نەتەوە و ئاین و هۆز و خێزان، بە چاوێکی نزمتر لە پیاو یان لاوازتر و بێدەسەڵاتر و بێنرختر مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت،

وەکو کالایەکی بێ بەها، دەبێتە قوربانی حەزو ئارەزووە برسیەکانی پیاوسالاری و کۆیلەی دەستی داب ونەریت و یاسا و کۆت و بەندی کۆمەڵگە.
لە ڕۆمانی (لە بەرزایی شوراکانەوە)(1) کەسایەتیی زوڵملیکراوی وەك (زەکیە) دەبێتە تۆپی یاریپێکردنی مرۆڤە ئاقڵەکان بە هەموو هێز و تەمەنەوە شوتی تێهەڵدەدەن. (زۆڵبوون، شێتبوون، مێبوون) وەك سێگۆشەیەکی ئاگراوی ژیانی ئەم کیژۆڵەیە دەخەنە دۆزەخ. ڕۆژ بەڕۆژ دۆزەخەکەی گەرمتر دەکەن.
ئاگری حەز و ئارەزووی پیاوە بە ئاقڵەکانیش کە لە دەوری دەسورێنەوە و چەندین زۆڵی تر بەرهەمدەهێنن. فڕێدانی منداڵ مێژووی دوور و درێژی هەیە، بەتایبەت ڕەگەزی مێ. ئێستاش ئەم دیاردەیە ڕەگەزی کوڕیشی لێ بەری نییە. لە قورئانی پیرۆز نمونەی وەکو (یوسف) مان هەیە، کە خاوەنی دایك و باوکی بوو، لە لایەن براکانییەوە فڕێی دەدەنە ناو بیرێك، دواتر رزگار دەبێت و لە ئایندەش دەبێتە پێغەمبەر!

زەکیە بە منداڵی فڕێ دەدرێت، کە دەزانن لە ڕووی زمان و ئەقڵ وجەستەیەوە تەواو نییە، تا (میم خونچەی مامان) لە ڕووی بەزەییەوە لەخۆی دەگرێت و بەخێوی دەکات تا دەبێتە هەرزەکار.
بەڵام شێتی ئەم کیژۆڵەیە دەبێتە بەڵایەك هەم بۆ ئەو و مامانەکە و بگرە بۆ ئەو کۆمەڵگەیەش کە ئەوی لە خۆ گرتووە. بێبەشبوون لە سۆزی خێزان و یاریکردن و خوێندن، بەسووك سەیرکردن و گاڵتە پێکردن و دەستدرێژکردنە سەری چەند جارێك و دووگیانکردن و لە دوماهیدا دەستیان چووە جەستەیان و بە چەقۆ دەیکوژن.

جا تاوانەکان لە ڕووی کوشتن و سێکس و ئازاردان و گاڵتەپیکردن ولە هەمان کاتیش پێشێلکردنی مافەکانی ئەو هەر لە منداڵییەوە دووگیان دەکرێت. دەبینین زۆڵێك هەموو کەس نەفرەتی لێدەکات و هەرئەوانەش دەبنە گورگی برسی و دەکەونە جەستەی ئەم زۆڵە، هەر زوو ئەو منداڵە بە پێدانی پسکویت و مژمژۆکە و جوکلێت و شیرینی دەستەمۆیی دەکەن، وەك بۆڕی تاقیکردنەوەی (بافلۆف و سەگەکەی) لە سەر جێبەجێدەکەن.
ئەوەیش وەك بەرخۆڵەیەك بەدوایان دەکەوێت. بۆیە دەبێتە سفرەیەکی چەورو بەلەزەتی هەموو ئەوانەی حەزی نێرینەیان هەیە! ئەو هیچ ناسنامەیەکی نییە و کەس خۆی ناکاتە خاوەن، لە هەمان کاتدا، هەموو کەس بۆ جەستەی ئەو خۆی بە خاوەنی ڕەسەن دەزانێت. (منداڵ، هەرزەکار، گەورە، پیر، بێ ژن و بەژن) دەبن بە خاوەن جەستەی شێتێك!

” ئەو پیاوانە بە نوقڵ و چوکلێت ئەویان بە کێش دەکرد، خودی کچەکەش ببووە جۆرە مژمژۆکەیەکی ئەو پیاوانە . بۆ دەسەڵات، زەلیل و نازەلیلی دەستی شاڵاوی چرکەیەکی بێ ئارامی لەشیان بوو، ژندار و بێ ژن زەکیەیان بە موڵکی خۆیان دادەنا… ل46″

هەموو ئەوانەی هۆگری زەکیە بوون، عەشق و خۆشەویستی نەبوو، بەڵکو عەشقی جەستەی نەرم و گەرمی ئەوبوون. خەیاڵ و هزر و گەیشتن بوو بە جەستەی خۆرایی ئەو، کە بە ئاسانی هەمووان بە ماندووبوونێکی کەم دەستیان دەگەیشتێ."کەسمان نەبوو زەکیە وەها تەماشا نەکات کە هەرچی هێزی باڵایە لە نێولینگیدایە, ل76″

زەکیە هەر لە منداڵییەوە، لە لایەن منداڵانەوە گاڵتە و سوکایەتیی پێدەکرێت و بە شێت بانگی دەکەن و جنێوو و قسەی ناشیرینی پێدەدەن و لە جیهانی پاکی منداڵی بێبەش دەکەن، واتە ((شێت) = بە گاڵتە پێکردن، جنێوو پێدان، بەرتێگرتن، دەستێدان، سواربوون ….هتد.). بۆیە زەکیە ببووە چەرخ و فەلەکی یاریکردن بە ئەقڵ و جەستەی ئەوەوە."زەکیە ئەو ماڵەیە کە هەموو کەس بۆی هەبوو سەری پێدا بکات، بە نەعنایەك جاری واش هەبوو بە لەتە پسکیتێك ئەوەی دەیان ویست پێیان ئەنجام دەدا، ئەوجا سواریشی دەبوون، تەنانەت ئەو مێرمنداڵانەی هێشتا لەشیان نەهاتبووە سەر ئاو خۆیان بە زەکیە دەسووی… ل60″

جەستەی زەکیە بووە تاقیگەی ئەوانەی خۆیان تاقی دەکردەوە، تا لەدروست و باشی و بەهێزی ئەندامی نێرینەی خۆیان دڵنیا ببنەوە. دەبێتە پرۆڤەش بۆ ئەوانەی دەیانەوێت ژن بهێنن، منداڵ بنێنەوە. بۆیە هەر زوو زەکیەی مێرمنداڵ دووگیان دەکرێت، بۆئەوەی بزانێ دووگیانبوون چییە ! دەبووە خاوەن منداڵا. ئەو هیچ لە جووت بوون چێژ وەر ناگرێت، کەچی ئەوانەی چێژ لە ئەو وەردەگرن هەموو ئاقڵەکانی کۆمەڵگەن، کە بۆ چێژ وەرگرتن دەبنە کۆیلەی هەموو شتێك بۆیە هەر دەست گەیشتە بە جەستەی ئەو، هەرزوو دەیکەن بە دایك !. “زەکیە بە چاردە ساڵیی سکی بەرزبۆوە. کەسیشمان نەمان دەزانی ئاوی ئەقڵی کێ بە هێلکەی شێتی زەکیە تێکەڵ بووە! ل75”

هەرزەکاران، زووتر دەرفەتیان بۆ هەڵدەکەوت و جیاواز لە خاوەن ژنەکان و گەورەکان، چونکە ئەوان کاتیان زۆر بوو، کەچی ئەوانی تر ترس لە ماڵا و منداڵا و خێزانەکەی خۆیان هەبوو، ئاشکرابن. بەڵام بەشی زۆریشیان دانیان بەوە دەنا کە جەستەی زەکیە بۆ ئەوان لە جەستەی خێزانەکانیان باشترە. ئەو دەبێتە کانیاوی خێرات و بە

ئاسانی دەمیان پێدەگات و تێنویەتی خۆیان پێدەشکێنن. تەنانەت منداڵەکان لەگەڵ گەورەبوونی تەمەنیان زیاتر ئاشنا و شارەزایی نەخشەی جەستەی دەبوون، وەك شوێنەوارناسێك جەستەیان دەپشكنی .” کەبوینە هەرزەکاریش دەرپێکەیمان دادەگرت، بە سێ و چوارمانەوە هەرچی جوانیی لەشی بوو دەمان پشكنی و خۆمان پێی تێر دەکرد و کەسمان لە زەکیە تێر نەدەبووین. ل157″

ئەگەر چی زەکیە شێت بوو لە لایەن پیرەژنێکی دەستکورت و خەمخۆرو میهربان پەروەردەدەکرا، ئاگای لێ دەبوو . بەڵام زەکیە وەکو جوجەڵەیەك وابوو چەندین پشیلە بەدەوریدا زمانیان دەلێسیەوە.
هەموو ئەوانەی بەدوای زەکیەوە بوون کەسانی چین و توێژی جیاواز بوون. نەك کەسانی هەژارو نەخوێندەوار، بگرە خوێندەوارانیش ئەسپی خۆیان تاودەدا. دوکاندار، دارتاش، سەرتاش، شاگرد، قوتابی، بەردەست، بگرە مامۆستایەکی وەکو (ئەوس مالح)کە مامۆستای هونەر بوو، چەند جارێك لە ڕێگەی پێدانی (تەباشیر) لە نێو پۆلی قوتابخانە دەستدرێژی دەکردە سەری. بەشی زۆری ئەوانەی زەکیەیان دەناسی (ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ)گومانیان لێ دەکرا، ئەوانیش بەشداربن لە دەستدرێژە هەمیشەیەکانی زەکیە.”بازنەی گومانی ئەو خەلًکە هێندە سەیر تەشەنەی کردبوو هەرکەسە گومانی لە کەسی دی دەکرد… سکپڕبوونە بێژمارەکانی زەکیە و بێچووە هەتیوەکانی ساڵ لە دوای ساڵ ڕێگای نەدەدا کەس لە لیستی دەستدرێژییەکان بێ سەری بەدەر بێ… ل 145″

ئەگەر لە فەلسەفەی شێتیی بڕوانیین مێژووی دوور و درێژی مرۆڤایەتی چەندین زانا و فەیلەسووفی بە خۆیەوە سەرقاڵ کردووە و ڕاو بۆچوون و تیۆری جیاواز هاتونەتە ئاراوە تەنانەت هەندێکیان ناودار و بلیمەتیش بوون بەو قۆناغە تێپەرین و شێت بوون *و تەمەنی ژیانیان لە شێتخانە وخانەی بەساڵاچووان و نەخۆشخانەی دەروونی بەسەر بردووە. بۆ شێتبوونیش هۆکاری جیاواز هەیە و دەستنیشانکردن و دۆزینەوەیان، پزیشك و کەسانی شارەزای ئەو بوارەی پێویستە.
لە ڕۆمانی (شەماعیە)(2)دا باس لەو شێتانە دەکات لە شوێنێك کۆکراونەتەوە، زیاتر لە بەندیخانە دەچێت. تێدا هەرچی بۆنی شێتی لێ هات بێت لەوێ کۆیان کردێتەوە، تەنانەت کەسانی وای تیدایە بە ئاقڵە و هیچ کێشەیەکی نییە، کەچی بویتە ئەندامی ئەم شێتخانەیە! هەندێکیان بە هۆی سەرخۆشی و مرۆڤکوشتن و دەستوەشاندن و جنێودان، هەندێکیشیان لە ژێر ئازارو ئەشکەنجەدان شێتیان کردوون، بەتایبەتی ئەوانەی بۆنی سیاسەت و حیزبایەتیان لێ هات بێت و نان و دانوویان لەگەڵ حکومەت و دەسەڵات نەکولێبێت. لە خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە و

بینینی ڕووداوی سەیر و خەمهێنەر و دڵتەزێن. تەزووی ترس دەخاتە دڵی خوێنەر. هەستدەکەین خۆمان وەك شێت دێتە بەرچاو و ژیانی ڕاستەقینەی کۆمەڵگەی ئێمەی تێدا دەژین هەر لەو دۆزەخە و شێتخانەیە دەچێت.

زەکیە وەك شێت ئازاد و پاك، بێخەم و ترس دەژێت، کەچی ئاقڵەکان هەمیشە خەم و ترسیان لە ئەو هەیە و ئازاد و پاك نین و خاوەن دڵ و دەروونێکی ناتەندروست و بۆگەنن. ئەو بێ باکە لە شێت بوون کەچی هەموو ئاقڵەکان بۆ ئەو شێت دەبن، ڕۆلی وەك زۆڵێك، چەندین زۆڵی تر دەسپێرێت بە کۆمەڵگە و خاوەن ئاقڵەکان. جەستەی ئەو کێڵگەیەگی بە پیتە ئەمەش وا دەکات ئێرەیی پێ ببەن، بەتایبەتی ئەو ژنانەی دەیانزانی زەکیە شێتە هەمیشە دووگیانە و مەمکەکانی پڕ شیرە. بەم شێوەیەش ژنەکانیش دەستیان لەو دەستدرێژو گوناهانە هەبوو ئەوانەی شیریان لە مەمکی کەم بوو ئەوا خۆیان دەگەیاندە زەکیە و مەمکەکانی ئەویان دەدۆشی بۆ منداڵەکانیان. بێجگە لەو گومانانەی ئەوان لە مێردەکانیان هەبوو کە دەستیان گەیشتۆتە زەکیە.”لەو پیاوانەش بێ ڕەحمتر ئەو ژنانە بوون کە مەمکی خۆیان وشکی کرد بوو ئیدی پاش ئەوەی زەکیە منداڵی دەبوو شیری مەمکیان بۆ کۆرپەکانیان دەدۆشی، بەو شێوەیە زەکیە دایکی هەموو ئەو منداڵانەش بوو کە شیری ئەویان خواردبۆوە…. ل60_61″

مندا□ و هەرزەکار و پیاو و ژن هەموویان شێتن بۆ گەیشت بە جەستەی شێتێك، ئەمەش نمونەیەکی تاڵی ئەم کۆمەڵگەیە لە مامەڵەکردن لەگەڵ شێت و زۆڵ لە هەمووی تاوان گەورەتر وخەمناکتر، کوشتنی زەکیەیە. بەدەستی ئەوانەی شێتی زەکیە بوون، تەنانەت پرسە و ناشتنیشی لە پەنجەی دەست تێناپەرێت. لە لێکۆڵینەوەی حکومەتیشدا، وەك بڵێی مرۆڤ نییە بە چاوێکی سووك سەیری ئەم کوشتنە دەکرێت و لێپرسراوی پۆلیس هەر بەگاڵتە و گوێ پێنەدان دۆسیەی تاوانەکەی بۆ پڕدەکاتەوە ” کەسێ ناوی نەبێ، خاوەنی نەبێ، شێت بێ چۆن کەسی لەسەر بگرن…. ل102″

لەم ڕۆمانە سێکس بابەتیکی گرنگی پێدراوە، لە لایەن بکەرە جیاوازەکانەوە کە ئەوانەی لە پێناوی حەزو ئارەزووەوە دەست لە هیچ مێینەیەك ناپارێزن. ئەگەرچی قوربانی دەر (زەکیە) بە ئارەزووی خۆی نییە و هەمیشە دەستدرێژی دەکرێتە سەر. کە چی لە ڕۆمانی (بەسەرهاتی خەزنە مملووك) (4) هەمان ڕۆمانووس ئەمجارە پیاوێکە ناوی (هەزینە) و ناوی دووەمی (خەزنە مەملووك)ە دەبێتە قوربانی حەز و ئارەزووەکانی پیاو و دەستدرێژی دەکرێتە سەر وەك کۆیلە،

لێرەشدا لایەنیکی ناشیرینی مێژووی کویلەبوونی مرۆقمان بۆ دەخاتە ڕوو.
دواتر خۆی بەم کۆیلەیە دەچێتە لای چەندین ئافرەت و کۆیلەی تر، سێکسیان لەگەڵ دەکات بە بێ حەز و خواست و ئارەزووی خۆی. چونکە لە لایەن ژنی ئاغاکەی خۆی رەوانەی لای ئەو کچ و ژن و کۆیلەکان دەکرێت وەك تۆڵەکردنەوە لە مێردەکەی، تەنها جارێك بە ڕەزامەندی خۆی کە کچێك کە ناوی تاووس بووە دەچێتە لای. وەك خۆی دەڵێت (لە گەڵ ئەو ژنەدا ئەوەندە لەزەتم لێبینی و خۆشم رابوارد کە جێیەکی تری لە لە جوانیی لە ژیانمدا کردەوە…"(5)

لەم خوێندنەوەدا ، ئەو بابەتە وەك قوربانی و چەوساندنەوە ودەستدرێژی کردنە سەر مامەڵەی لەگەڵ کراوە. واتە لایەنێك بوەتە هۆکار بۆدامرکاندنەوەی حەز و شەهوەتی خۆی ولایەنێکی تریش قوربانی دەر و ڕیسوایی و ئەتکردن. لەم ڕۆمانە دیوێکی ناشیرینی کۆمەڵگە خراوەتە ڕوو، ئالوودەبوون و ڕوچوون لە دونیای شەهوەت و خیانەت و دەستدرێژیکردنە سەر ڕێز و شکۆ و گەورەیی مرۆق، لەکەدارکردنی سەرجەم جوانییەکان.

هەمدیسان دەستی باڵا و درێژو چەور، دەستەکەن بە چەوساندنەوەی مرۆقی بێتاوان و بێدەسەڵات. ئەگەر لە گۆشەنیگای فیمینزمی بڕوانیە فاکتەر وکێشە و ڕووداو و کارە قیزوەنەکان کە شێتێك قوربانیدەرە، ستەمێکی نێرسالاری زاڵە و چاو دەبرێتە جەستەی ڕەگەزی بەرامبەر و بۆ ئەم مەبەستەش داو و تەڵەی زیرەکانە دروستدەکەن بۆ بەدەستهێنانی نێچرەکانیان. پیاو لەم کردارەدا بکەری سەرەکی چەوساندنەوە و ناشیرینکردنی بەهاو جوانیەکانی ڕەوشت و شکۆی خێزان.

لە لایەکی ترەوە خودی پیاویش هەوێن و بەرهەمی خێزانن و ئەوانیش بە چەوساندنەوە فرچکیان گرتووە، ئێستاش دیلی دەستی کۆمەڵگە و داب و نەریت وخێزان و بیرە کۆنەخوازەکان و ژەنگرتووەکانن، ئەمەش ڕەنگدانەوەی بە سەر ژیان وهەڵسوکەوتی مرۆق هەیە. بۆیەش هەردوو ڕەگەز وەك پێکهاتەی خێزان و کۆمەڵگە هەم بکەر و هەم ستەملێکراو ماف خوراوی کولتوور وداب ونەریتەکانن. ناشکرێت هەر لە دیوە ناشیرینەکە کۆمەڵگە بخەینە بەر گومان و پرسیار. کە هەموویان بە دوای زەکیە لە بازنەیەکی خراپ و ستەمکراو دەسورێنەوە، کە بەدوای شتێکەوە وێڵن، کە لە کۆمەڵگە خۆی لێ بێبەشکراون. کەسانی تریش لە ڕوانگەی دڵسۆزی و مرۆقدۆستی و پاکییەوە دەڕوانە ژیان و مرۆقبوونی زەکیە . لەم پێناوەش قوربانی دەدات و دەیەوێت سوراخی ڕاستییەکان

بزانێت و دیوی دەمامکداری مرۆڤەکان هەڵبماڵێت و نیشانی کۆمەڵگەی بدات. وەك پێشینان وتەنی (گورگن لە پێستی مەڕدا).
ئەوەتا لەم بارەوە ڕۆڵی (مامۆستا وردی) وەك دادوەرێکی پاك و حەقبێژ و ڕاستگۆ دێتە مەیدان و بە دوای ئاشکراکردن و دۆزینەوەی سەرەداوەکان و ئەو زوڵم و تاوان و دەستدرێژیانەی بەرامبەر بە زەکیە کراون. لە بەرگی فرۆشیاری شۆتی خۆی نمایش دەکات. ئیدی هەموو ئەوانەی لە کۆمەڵگەدا، خۆیان دەمامکداوە، ڕاستی ڕووەکانیان ئاشکرا دەکات کە چۆن تاوان و کردەوە ناشیرینەکانیان پێ ئەنجامداوە. بۆیە ئەوانەی لە دەوری زەکیە دەسوڕێنەوە هەموو ئەو دەمامکدارانەن، کە ژیانی ئاسایی بەسەردەبەن و کۆمەڵگەشیان پێکردووە لە چاندنی تۆی تاوان و چەوساندنەوە.

ياسين برايم

سەرچاوە و پەراوێز:

1. ڕۆمانی (لە بەرزایی شوراکانەوە)، بەیان سەلمان، بەڕێوەبەرێتیی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، چاپخانەی لەریا، سلێمانی، 2013 .

▪ بۆ سوود وەرگرتن لەم بارەیەوە بڕوانە کتێبی(لە نێوان (بلیمەتی) و (شێتی)دا، هاشم ساڵح ، و : نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد، سلیمانی، 2002.

1. ڕۆمانی (شەماعیە)، عەبدولستار ناسر، وەرگێڕانی : سەباح ئیسماعیل، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، 2010.
2. ڕۆمانی (بەسەرهاتی خەزنە مملووك)، بەیان سەلمان، چاپخانەی یاد،2012 .
3. سەرچاوەی پێشوو، ل94.

▪ لە گۆڤاری(ڕامان)، ژمارە(273)، لە 5 / 2 / 2020 بڵاوکراوەتەوە.